

Příběh Čenka Hajdy

Můj strýc Čeněk Hajda se v roce 1921 vrátil do vlasti jako major legionářského sboru na Rusi. Pocházel z jedenácti dětí učitele z Jarošova u Uherského Hradiště. V roce 1923 se setkal na plese v Hradištském Grandu se sestrou mého dědečka Aničkou. Byla to zřejmě láska na první pohled. Její matka na to zprvu hleděla s obavou, protože Aničce bylo čerstvých osmnáct a major byl víc než o deset let starší. Brzo si ji ale získal, stejně tak jako mého dědečka Ala, jehož se stal příbuzným i přítelem.

Prosinec 1923, matka píše Alovi

Drahý synečku,

svátky se nám blíží a práce máme dosti. Chystáme se na vánoční návštěvu pana majora a budeme celé v novém. Budou to pěkné svátky, však ty si s panem majorem také pěkně rozumíš. Nevím synečku, jak to bude s naší zabíjačkou. Čekám stále, kdy přijedeš, a prase se v chlívků již ani neotočí. Neuděláš-li si na nás čas, bude mít zadek od budky docela hranatý.

Koupila jsem plátno na potahy matrací a sobě novou tašku koženou. S těmi zásnubami s Mášou jsi to myslel vážně? Tož ještě chvíli počkejte, je toho všeho trochu mnoho a snoubeneckého času si ještě užijete, než dostuduješ. Jestli to samé pěkné starání a já si užívám se sousedkami nářků: „Ach teta, tolik práce, ach těch batistových kapesníčků, monogramy jsem museli dát vyšít, samy to nezvládneme, kožešník byl tak drahý, kam ten svět spěje, a klobouk mi vyšel z módy, to víte, major viděl kus světa.“ Major ze světové módy viděl nanejvýš ušanky a kimona, ale jestli tetám připadá východní Sibír jako Champ d'Élysées, nebudu jim to vymlouvat. Myslím, že si ruskou revoluci představují tak, že v Irkutsku na korse bolševici házeli po slečnách sněhovými koulemi a legie je chránily. A tak merčím, kolik prase přibýlo, honím Aničku z táček, ať si výbavu sama ušije, a netrpělivě Tě očekávám. Přijď pomoci své staré matce, ústav se Ti nezboří.

Líbá matička.

Březen 1923, matka píše Alovi

Drahý synečku,

stýská se mi po Tobě, neb jsem Tě o velikonocích při všem tom shonu nic neužila. Dnes jsem koupila fialky, že je tatíčkovi na hrob zanesu, ale dalo se do deště a místo toho s Aničkou sedíme v kuchyni.

Anička celá zhubeněla. Však to taky není maličkost, když major čeká na její rozhodnutí. Ví, co jí to chudeře nahnalo. Má jej hrozně ráda, ale také hodně uvažuje o budoucnosti. Major jest o hodně starší, bude muset sloužiti tam, kam ho pošlou, a co kdyby, nedej Bože, byla zase válka? Tak chodila jako zmámená, nejedla, nepila, však ji znáš. Myslím, kdyby se tak mohla vdát, nemusit chodit do kanceláře a zůstat doma u maminky a muž by byl někde hodně daleko, to by jí to rozhodování usnadnilo. Nedivím se jí pranic, vždyť je to ještě dítě a vím jak mně bylo, když jsem se vdávala, a to jsem byla o trochu starší a o hodně otrlejší a zkušenější. Vždyť jsem měla starší sestry a ledacos jsem věděla. Mám za to, že se majora i trochu bojí, té jeho přísné tváře, ačkoliv ji má hodně rád a píše jí tak krásně, přímo otcovsky, jak se bude o ni starat.

Dopisuji ve středu, major teď právě odjížděl a Anička ho šla vyprovodit. Řekla mu před tím tady v kuchyni své ano, já jsem jim požehnala a pak jsem je nechala jít samotné.

Líbá matička

Květen 1923, matka píše dceři

Nejdražší dceruško,

Poslední doba mne nutí k tomu, abych Ti tak mnohé pověděla, vlastně napsala. V poslední době se má choroba žlučnicková jaksi zhoršila, tož odhodlala jsem se napsat Tobě některé dobré rady pro život, které teď ve svém mládí nechápeš a ani chápati nemůžeš. Stává se, že slova k nám mluvená neutkví tak v paměti, aneb po čase v mysli naší vyblednou. A ty se nyní blížíš k nejvážnějšímu okamžiku svého života, ke sňatku s majorem Hajdou. Víím, že jsi hodné dítě a to mě blaží, že máš jednou náležeti hodnému muži. Ale přála bych si, abys to věděla a silně si uvědomila, že Tě potkalo velké štěstí v lásce jeho. Nedomnívej se, že je to zcela obyčejný osud a nemysli na to, že snad mohl přijít jiný muž. Ovšem ani to, že je to hluboce dobrý člověk a má Tě nesmírně rád, není zárukou štěstí. Právě to, co je ve Vás obou vzájemného, činí ten svazek tak dokonalým a krásným. Miluješ mne sice jako svou matku, ale potom bude on první osobou, které budeš patřiti a které budeš povinna poskytnouti veškerou něžnou péči. Pamatuj si, že čím více dáš, tím jsi lepší. Nechtěj nikdy vládnouti ani rozkazovati, ale s radostí vyplňuj každou jeho nejskrytější myšlenku. Pak budeš vládnouti jeho srdcem jako sama královna lásky a trůnem Ti bude oddanost. Nalezneš zajisté chyby v jeho povaze, tož je hled' zastříti svými nejlepšími vlastnostmi, které Ti nebe vložilo do srdce.

Pracuj dále na vzdělávání svého ducha i srdce. Nezanedbávej nikdy svůj zevnějšek, ani doma, ani v plné práci. Buď vždy tak upravena, jako bys ve svém muži vítala svého snoubence a ať nikdy nepříjde den mezi Vámi, kdy bys neměla touhy se mu líbiti.

S láskou pečuj o svou domácnost, aby Vám oběma byla chrámem života. Z každé nejvšednější věci učiň poetický dar, konej vše nenápadně a bez chlouby a dny Ti budou plynouti jako píseň. Rozumně hovoř s mužem svým o jeho práci a upraví mu k večeři, co mu nejlépe chutná. Přívětivě pak usedneš vedle něho ku prostřenému stolu a roztomile mu vlastní rukou upravíš polštář pod hlavu, protože tak nejlépe se mu po námaze usne. Ani slovem sdílnosti k jiným osobám neznesvěť intimní tajemství Vašeho života. Nesluší se to.

Nelekej se zármutku, bolestí a nesnází. Máš nyní štěstí a proto dolehne-li na Tebe bolest, snášej ji s trpělivostí a sebezapřením a důvěřuj v lepší dny, které se jistě vrátí. Bolesti nemohou nepřijít a jsou údělem člověka, zvláště ženy, ale v tom, jak je budeš snášeti, ať se objeví neušlechtlejší rysy Tvé duše. Mateřství vždy s sebou nese bolest, jest to však cena za to, že žena jest tvůrkyní, v jejíchž rukou spočívá štěstí světa.

Říká se, že v manželství všechno zevšední, že nic se později nejeví tak krásným, jak se zdálo. Není tomu tak všude. Žena si musí uvědomit, že ne jen to nevysvětlitelné vnitřní rozechvění poutá ji k muži, ale že ji poutá celá jeho osoba a žádný den proto nemůže být všední. I kdyby ztratil majetek, potkalo ho neštěstí a stíhal ho nezdar, vždy bude stejně drahý. Kdo má duši naplněnou láskou a oddaností, pociťuje v sebeobětování největší radost. Často muži hledají věno, ženy postavení a zaopatření a o lásce se pak jen lže. Jeden klame druhého a nejvíce sebe, protože získané výhody brzy přestanou jim býti radostí. Sami sebe pak utěšují tvrdíce, že manželství je nanejvýš klidným svazkem a jiné býti nemůže.

Zdá se, že úsloví o tom, že ruka která hýbe kolébkou, hýbe světem, má pramalou platnost ve světě mužů. Já však myslím, že by měla být vyvěšena ve všech dívčích školách a

připomínati dívkám jejich největší poslání. Moje matka říkala, že v rukou matčiných je dětská duše jako figurka z vosku. Mnoho se dá pokaziti a mnoho se může podařiti. Stejně tak dobrá žena svého muže povznáší, jest mu oporou v těžkých rozhodnutích a přiklání jej k dobrému. Zlá a nevzdělaná žena nemůže býti dobrým geniem domácnosti.

Matička

Únor 1924, sestra píše Alovi

Bróku milý,

posílám Ti prádlo a několik koblihů. Chlubit se s nimi nebudu, ale na snídani ti budou dobré. Klobásky nejsou vařené, maso je jedno přesolené a druhé nedosolené, tak užívej k jednomu druhé a bude to tak akorát. Mám naspěch. Ode dneška za osm týdnů už budu mít po svatbě. Ó má hlava!

Pan major dostal dovolenou, jen se v Banské Bystrici u posádky otočil a jel zpět, jenže se ve vlaku nachladil a dostal tu svoji bahenní horečku, jak tomu říká. Přijel již s teplotou a ještě musel s růžemi k nám, to si prý nemůže odpustit ani kdyby trakaře padaly. Když v devět večer říkal, že do Jarošova již nedojde, že půjde nocovat do Grandu, uložila ho matička do Tvé postele a přiložila mu náčinky. Byla jsem celá zděšená, jakou měl horečku a zimnici, seděla jsem u něho celou noc, ale on mě uklidňoval, že za pár dní je po všem, že se mu to tak každoročně opakuje. Mamička zatím seděla v kuchyni a s brejlema studovala domácího lékaře. Myslíla jsem, že z toho snad taky onemocním, ale mamička se na mne skorem utrhlá, že s takovou děti neodchovám. Dala jsem se do pláče a pak jsem viděla, že má starost a že čte o příznacích tuberkulosity. Šla jsem zpátky za majorem, ale ten spal, tak jsem usnula u něho ve fotelu.

Druhý den mu bylo lépe, horečka povolila, takže vstal a zkoušel chodit kolem stolu, ale škobrtl a spadl zpět na postel. Uložil se zas do peřin a spokojeně se usmíval. Dostala jsem z úřadu volno, jen v pátek prý musím přijít zapisovat. Tak jsme si celý den povídali, mamička uvařila slepičí polévku, a pan major mne umluvil, aby svatba byla už v dubnu. Měli pak s maminkou vážný hovor, ku kterému mne nepřibrali, ale výsledkem bylo, že major slíbil, že se dá konsiliárně lékařem prohlédnout.

Líbá sestřička nevěsta

Duben 1924, Alův deník

Tož jsme vdali Aničku. Šel jsem jí za svědka, Čenčkovi svědčil jeho bratr, plukovník. Aničce přišla kytice od samého generála Gajdy, který navštívil Čenkovu jednotu v Bystrici a slyšel od starého druha, že se žení. Divil se prý, že Čeněk od ruských dob nepovýšil a pravil, že se na to podívá. Prý se politikaři už i v armádě a na hrdiny od Zborova se zapomíná. Čeněk se tomu smál.

Obřad byl jen v rodinném kruhu, ale na hostinu přišli všichni Čenčkovi příbuzní. S mamičkou a Mášou jsme se sesedli dohromady a byli jsme jako ostrůvek v tom moři Hajdů. Anička tančila, div si duši nevytančila a Čeněk na ní mohl oči nechat. Večer jsme s Mášou jeli do Brna. Nechtělo se nám nocovat vedle novomanželské ložnice. Cestou jsme trochu pomluvili Aniččinu výbavu a Máša říkala, že všelijaké ty noční kabátky a vyztužené spodničky už ani nejsou moderní. Myslím, že bez poloviny těch věcí se obejdeme.

Srpen 1924, Alo píše své nastávající ženě

Mášo má jediná!

Čeněk přivezl před třemi dny Ondulku z Banské Bystrice. Ta jen vkročila do kuchyně a rozhodivši rukavice zatrylovala: „Pane Hajda, u Kilianů je krááásně, tak není nikde na světě!“ Na druhý den jel Čeněk zpět, tak jsem skoro celou noc provyprávěli. Čeněk říkal, že na elegantní Ondulce mohou všichni oči nechat, důstojníci že mu ji chválí a mužstvo tiše hledí. Že prý si ochočila i jejich domácí, takovou maďarskou furii. Anička prý má tak roztomilou povahu, že si každého nakloní. Na chvíli ji zde ale nechá, nemohl prý hnouti s prací. Seděla-li v pavilonku v zahradě s ruční prací, musel prý se pořád na ni dívat. Ráno Jula řehkala a hrabala pod okny, ale majorovi se nikam nechtělo. Jenže teď bude cvičení a pak manévry a dva turnusy záložníků a že mu vše zůstalo na poslední chvíli. Přitáhne prý všem uzdu, rozdá tresty a bude se dohánět.

Zanícené oko mne stále bolí a nevím, co se sebou počítí. Číst nemohu, slunce mi škodí, snad bych nejraději prázdniny prospal. Přes poledne jsem podřimoval v chladné ložnici, bílé záclony rozptylovaly světlo a co chvíli zavlály dovnitř místnosti, jak měla mamička v kuchyni otevřeno. Sestra si četla v komůrce, neb se jí na tváři včera vytvořil absces a je ochotna chodit ven jen za tmy, stejně tak jako já. Mamička nám připravuje obklady a občas se jí léčivý lák poplete. Navrhoval jsem jí, ať je smíchá a udělá universální roztok, ale Ondulka, jak ji vždy nemoc rozmrzí, bouchla za sebou dveřmi, neb si myslela, že se jí posmívám. K dovršení svých nervosních stavů se domnívala, že jest v naději, ale s mamičkou to důkladně probraly a usnesly se, že nic. Mamička něco kutí v kuchyni, tváří se starostlivě a je náramně spokojená, že obě dítky má zas pod svými křídly.

Tvůj Al.

Červenec 1925, matka píše Alovi

Drahý Alo,

už je to tady, už máme kluka! Bude se jmenovat Jurka. Čeněk je stále na cestě do nemocnice s balíčky a pozornostmi. Je na něho pěkný pohled, jak se všemi těmi metály na prsou (tento týden dostal zase řád od srbské vlády) chová prvorozeného synáčka, jemuž sotva kouká nos z krajíček.

Pořád jsme mysleli, že tento týden, jak určil pan primář, to nebude. Bylať Ondulka čerstvá, chodila s Čeněkem na procházky a v úterý došla až do Jarošova. Večer pak Čeněk požádal o teplou vodu, že si umyje nohy. Zatím to bylo pro Ondulku, protože nechtěl, abych se s tím tahala, a sám jí nohy umyl. Šli brzo spat a ráno v sedm byla již Ondulka v kuchyni. Občas se bolest ozvala, ona tomu nevěnovala pozornost, ale mně už bylo jasné, že se to doopravdy připravuje. Ondulka však byla velice trpělivá, když to přišlo, jen práce na chvíli nechala a pak se zas usmívala. Nepoznal bys ji, když víš, jak jindy těžce nese každou rýmu. O čtvrté ji Čeněk zavezl do nemocnice a mně bylo tak těžko, synečku. V tento den jsi před deseti lety narukoval na frontu. Jako bych tam teď i dceru posílala. Já jsem rodila vždy doma, všechny své drahé nablízku.

O osmé oknem slyším, jak se někdo na ulici ptá, kde bydlí paní Kilianová. Vykouknu ven a ona to na mne volá žena vrátného Žádníka, že paní podplukovnicková pozdravuje a vzkazuje, že ve čtvrt na osm se jí narodil synáček, ať prý se jdeme podívat. To už jsem viděla Čenka na rohu, že samé nervozity chodil po městě. Sebrala jsem šál a jen v trepkách mu běžím naproti a již zdaleka volám, aby se mého spěchu nepolekal. Když slyšel, že má syna, chytil mne a zatočil se mnou, až se tetky ohlížely.

Ondulka vypadá dobře, při porodu prý ani nic nekřičela a slyšet bylo až kluka. Chlapeček má veliké oči dosud neurčité barvy, tmavé vlásky, pěkně krojená ústečka a pořádnou

bradu. Když ho Ondulka kojí, táhne, jakoby ji chtěl sníst. Za Ondulkou chodí celé procesí jarošovských a prý se již těší domů. Kluk si všechno tak moudře prohlíží, že se ho mladá maminka až ostýchá.

Tvoje šťastná matička babička

Srpen 1926, Banská Bystrice, manželka píše Alovi

Můj milý Alenko,

píši Ti první manželský dopis. Dříve nebyl čas, neb bylo mnoho práce a hleděla jsem Aničce pomoci. Je chuděra celá přepadlá a utahaná. Jurka jí nedá pokoj a bábince z toho stěhování z Hradiště do Bystrice není dobře. Je celá přešlá, že není už blízko toho svého hřbitůvku. Včera jsem ušila pokrývku na bábínčinu a postel dnes jsem obroubila takovou hromadu ručníků a prachovek, že mě už bábinka prosila, abych už toho nechala.

Jurka je malý dareba. Je moc roztomilý a umí zase několik nových kousků. Při obědě na stůl nosila služka a bábinka si nedovolila Čěnkovi odporovat. Seděla pěkně u stolu a krmila se, ne aby se pak najedla sama v kuchyni. Však to tu má lepší, než v Uherském Hradišti. Ještě děkovala, že jsi těch pár dloužků u hokynáře v Hradišti zapravil, aby se nestěhovala s ostudou. Já ale myslím, že měla lépe hospodařit a nebrat na dluh. Čěnkovi to prý nemám říkat, ale spíš si mohla říci jemu, když má větší plat, než Ty.

Byli jsme na projížďce kočárem až v kopcích a Čěněk za námi klusal na Jule. Bylo mi až líto, že nemohu vystoupit a jít po svých.

Tvoje věrná manželka Marie

Listopad 1926, matka píše Alovi

Drahý synečku,

nemohu uvěřit, že letošní vánoce budu slavit tak daleko od Vás. Začínají již mrazy a měli jsme i snůh. Minulý týden tu byl mistr Honich a Čěněk od něj koupil dva krásné obrazy. Jedny břízy s lesní cestou, kvetoucím vřesem a muchomůrkou, a jeden mořský záliv za plného slunce s paní na lehátku a hrajícími si psy. Slyšela jsem, že objednává pro Vás jedny Tatry se srnkami, ale nesmíte to na mne říci. On má u něj Čěněk slevu, protože od Honicha jednou koupil cenné papíry a prodělal na nich.

Usnula jsem po obědě a zdálo se mi, že odjíždíš na italskou frontu a tolik jsem plakala, že už Tě neuvidím. Vzpomínáš, jak ses mi z fronty vrátil a pořád jsi ještě měl na čepici opadaný stonek růže, kterou jsem Ti dala pro štěstí? Jak jsem jen byla ráda, když mě Jurenka probudil. Mám ho pořád vedle sebe. Všechno už pěkně pozoruje. Vory na řece, venkovanky na trhu, kočáry před hotelem, strážníka na náměstí, krajkové šátky s třásněmi v kostele.

Debaty okolo suspendování generála Gajdy se uklidnily až teprve teď a mně to připadá celé jako vymyšlené, že prý chtěl o sokolském sletě udělat fašistický převrat. S Čěněkem o tom nebyla rozumná řeč, tak mi to snad, synečku, vysvětlíš, až se zase uvidíme. Nejde mi to dohromady, jak by legionář, který bojoval za demokratické Československo, chtěl nyní zavést diktaturu?

Líbá a vzpomíná matička

Prosinec 1926, Alův deník

V krásný čas adventní mohli jsme hostit drahého švagra Čenka, který spojil služební cestu s vánočními nákupy a zůstal u nás několik dní. Dědečkovi se hned zalíbil, že si spolu mohli vyprávět o koních. Já jsem se zas toužil dozvědět něco o generálu Gajdovi.

Věděl jsem, že Gajda sloužil jako velitel u Kolčaka, Čeněk to však dokreslil popisem jeho sibiřského dvora, na kterém si vedl jako ataman. Čeněk ho podezříval, že se na Sibiři poohlížel po nějaké soukromém královstvíčku, a že ho to domů zase tak moc netáhlo. Nakonec však musel prchat před svým chleboďárcem Kolčakem a ještě rád se do Československa vracel. Přivezl s sebou mladičkou Čerkeskou krasavici jako svou ženu. Říkalo se však, že rovněž v Bosně je legálně ženat. Čeněk Gajdu uznává jako стратега a neohroženého vojáka, jest to však dobrodružná povaha, jejímž nebezpečím jest, že dokáže i druhé strhnouti.

Jako posádkový velitel v Košicích dal prý vybudovat lázeňské středisko s kolonádou, bazénem, tanečním sálem a sportovním stadionem. Použil na jeho výstavbu svěřené mužstvo a činnost i náklady vykázal jako vojenské cvičení. Dlouho mu to procházelo, možná díky jeho kamarádům na nejvyšších místech, kteří se také netajili obdivem k Mussolinimu. Gajdův prudký vzestup byl s fašisujícími sympatisanty snad také spojen a nedivím se, že se Masarykovi začal jevit jako nebezpečný člověk.

Ale to nařčení z proruské špionáže a pak zase z fašistického převratu, to mi přijde fantastické. Bylo nutno ho odstranit stůj co stůj, že se nedalo spoléhat na demokratické prostředky? Teď už chápu, proč se Čeněk rozpravě s bábinkou vyhnul. Cítil asi loyaltitu k Masarykovi i ke Gajdovi.

Listopad 1930, matka píše Alovi

Drahý synečku,

již se zase blíží vánoce a to jsem si v Turčianském Martinu ještě nezvykla. Minulý týden dělali jsme křížaly z těch jablek, kterými slečna Alice Masaryková podělovala vojáky. Důstojníci s rodinami dostali po metrůku. Kvalita je ale mizerná, slečna totiž chtěla s tou svou dobročinností zabít dvě mouchy a nakoupila v chudých horských krajích. Však z toho měli venkované švandu, že Češi budou muset kousat do kyselého. Čeněk měl za to, že tím prestiž vojska nestoupne, ale musil mlčet. V Martině se důstojníci smluvili, že z jablek udělají pálenku, ale tolik cukru se muselo přidat, že se to nevyplatilo. Čeněk dělal, jako že o tom nic neví, ale určitě si myslel, že ta masarykovíc jablka mu byl čert dlužen.

Letos před vánoci je to samý ples, ale Ondulka neráda chodí, že ji to rozčiluje a unavuje. Máť nervy slabé po tatíčkovi. Čeněk zas nerád chodí sám a Ondulka ho s tím rozčiluje.

Líbá matička

Září 1931, Čeněk píše Alovi

Milý Alo,

jsem nucen vzít píro do ruky a jistě se divíte, co mne k tomu přinutilo. Bábinka je vážně nemocná trombosou levé nohy. Ulehla nám v neděli a teď se ještě přidal zánět pohrudnice. Doufáme jen, že nenastanou ještě další komplikace. Zatím bábince přikládám v noci každé dvě hodiny octanový obklad a Anička se o ni stará ve dne. Máme pochopitelně starosti, ale zdá se, že bábinčina odolná konstituce a houževnatá povaha mnoho pomůže. Shodou okolností nám zrovna v pondělí po nějakém výstupu odešla služebná a Jurka šel prvně do školy, tak byl doma pěkný zmatek. Anička si při tom nadělení vede rozšafně a jsem s ní

spokojen. Práce a starosti jdou jí k duhu. Bábinka zatím leží, nesmí vstávat ani k jídlu a lékař dochází. Bábinka nechtěla chodit na ložovou mísu, ale když na záchodě omdlela, konečně si dala říci. Nedostatek pohybu projevuje se však zácpou a proto Tě prosím o jméno těch projímavých tabletek, které si paní Valoušková tolik chválila.

Možná naše ženy Mášiny ochoty občas zneužívají, ale tentokrát ovšem bych Mášinu pomoc opravdu uvítal. Neodvážuji se však požádat, myslím že máte své starosti. O tom, jak si Jurka vede ve škole, s gustem Tě zpraví bábinka, jen co se pozdraví.

Zdraví Čeněk

Září 1931, Alův deník

Naděje na děťátko se ukázala opět lichou. Bude vůbec nějaké? Strachuji se o bábinku a jsem trochu nervosní z Aniččiny péče. Ulevilo by se nám všem, kdyby se Máša do Martina rozjela, ale nikdo si nedovoluje zase po ní něco žádati.

Září 1931, telegram

MASU A SLUZEBNOU BUDU OCEKAVATI U VECERNIHO VLAKU STOP CENEK

Listopad 1931, matka píše Alovi

Drahý synečku,

služebná Mařka, kterou nám Máša přivezla z brněnské Útulny, je šikovná a plachá kočenska, práci podělá a ani o ní nevíme. Děti jí jinak neřeknou, než Mařenka. Máša ji v tom zmatku s mou nemocí tak energicky zaučovala, že si teď náramně váží volnějšiho režimu. Já chodím stále ještě o holi. Jak mě jal ten zánět pohrudnice, ani jsem se nemohla nadechnout a myslela jsem, že jest se mnou konec. Určitě Ti Máša vypravovala, že jsem jí v žádné práci nezbraňovala, tak to už bylo s bábinkou zle. Však víš, synečku, že mi i domácí klid prospěl, když Čeněk u mne nemusel nocovat a přes den chodit po kasárnách jako stín. Tož vyříd' Máše nastotisíkrát díky a že se u Pánaboha přimlouváme, aby pozemské odměny neodkládal.

Čeněk byl pozván k panu presidentovi do villy. Pan president se s ním chtěl seznámit jako s legionářem a velitelem zdejší posádky. Taky slyšel o Čenkových osvětových snahách, jichž je pan president podporovatelem. Branci, kteří tu přijdou na vojnu, jsou často s velice nuzných poměrů a někteří ani neumějí řádně psát. Čeněk zařadil proto do výcviku celou řadu naučení o hygieně a zdravotvědě a dozorem pověřil hochy, kteří mají nějaké to vzdělání a nejsou z poměrů tak primitivních. Ti to pojali velice iniciativně a asi že se na vojně nudí, uspořádali si doškolovací kroužky občanských znalostí, pravopisu, dějepisu a dokonce kuchařských dovedností a správného stravování. V tomto směru jim Čeněk předal pravého legionářského ducha. Myslím, že ty mládence doma na salaši ani nepoznají.

Čeněk vykartáčoval uniformu, připjal metály a po obědě se hlásil. Pan president s ním hovořil celou hodinu a na vše se vyptával: Jací jsou Slováci vojáci, jak vycházejí s Čechy a jak s Němci, jak armáda hospodaří, všechno ho zajímalo. Dům mají prý velmi prostě zařízený, stěny bílé, tmavé Thonetovy židle, slovenské hadříkové koberce a na stěnách pěkné obrazy, žádné reprodukcce. Pan president má prý pěkný stůl a před ním medvědí kůži, jinak je pracovna prázdná. Při rozhovoru seděl s Čenkem u stolečku v proutěných křesílkách a měli čaj se sušenkami.

Líbá matička

Listopad 1931, Čeněk píše Alovi

Milý Alenko,

poděkuj za mě Máše, udělala tu velký kus práce a vnesla do naší domácnosti zase řád. Z té by byl, pane velitel! Vyříd' jí můj obdiv a vřelé díky, které ještě nějak konkrétněji naplním.

Byl jsem na návštěvě u pana presidenta Masaryka a celou hodinu jsme hovořili o posádce a o starých časech. Starý pán je ve výborné kondici a dobře orientovaný ve všem co se děje. Však se také snaží, aby to nikdo nepřehlédl. Vzpomněli jsme na svá dvě setkání, jednou v Moskvě a jednou na Sibiři. Bylo mi tenkrát i nyní jasné, že rozhovor s ním mám chápat jako vzkaz svým vojákům, že jest to jakýsi projev před armádou zastoupenou jedním mužem, ale stejně mi srdce rychleji bilo, když pan president dával najevo kolegiální a sounáležitost při společném díle. Nezapomíná, že on bez nás a my bez něho bychom nebyli, čím dnes jsme.

Bábinka a Anička mne doma podrobily křížovému výslechu. Jak prý má pan president zařízenou villu, jaké záclony, jejej to byl malér. Ničeho kromě Masaryka jsem si nevšímal a lovil jsme pak v paměti, či spíše si domýšlel, abych naše dámy uspokojil.

Tvůj Čeněk

Srpen 1932, Alův deník

Letos opět na dovolené u Hajdů na Slovensku. Vypravili jsme se s Čeněkem do Roháčů a Byli jsme tam svědky překrásného úkazu, který nás v první chvíli vyděsil. Zkrátili jsme si cestu výstupem na horské sedlo, do něhož se z druhé strany valila mlha. Z této stěny k nám najednou kráčely dvě obří postavy lemované svatozáří duhy. Ulekli jsme se a stanuli. Postavy se zastavily také a něco si vzrušenými gesty sdělovaly. Byli jsme to my sami! Naše stíny promítnuté na stěnu mraků! A ta duha! Úplně nás to zmátlo. Ještě jsme se nevzpamatovali, když tu se do sedla vyhoupl roj putujících motýlů Apollo, u nás velmi vzácných. Zatřepotali se nám přímo do tváří a jejich křídla zazářila v zapadajícím slunci.

Neviděl jsem nikdy nic podobného, ale četl jsem popisy podobných stínových zjevů z Alp. Rychle se stmívalo a z hřebenu nevedla žádná cesta. Konečně jsme spatřili náš budoucí útulek a pustili se k němu šusem po dlouhém žebru hory. Hodinový sestup nekultivovaným pralesem nám dal co proto, ale před devátou jsme se již nořili do ledových vod Studeného potoka, abychom smyli pot, prach a únavu dne. Nemohl jsem se ovšem zbavit jisté ostražitosti, nebyla-li úžasná souhra přírodních jevů tam nahoře nějakým zlověstným znamením. V kraji divokých skal jímá mne přeci jen bázeň a uvědomuji si svůj křehký život, co blikající lampičku v dlani Hospodinově. Zároveň však cítím vzrušení z toho, že dokážu přežít mezi sutí a lišejníkem právě tak, jako nějaký můj prapředek před desetitísícem let, kdy jeho jedinou zbraní byl pěstní klín, rozum a předvídavost.

Květen 1938, Čeněk píše Alovi

Milý Alo,

píši Ti ve vzrušené době, kdy v srdcích nás všech střídá se úzkost a naděje. Jsem přesvědčen o tom, že přichází válka, velký konflikt, možná horší prvého, a naše země dosud ušetřená nejhorších válečných hrůz stane se první linií a prvním válčištěm. Naši spojenci, kteří se cítí být méně ohroženi, nejsou morálně k boji připraveni, a je proto třeba obávat se nejméně dvojího přechodu fronty přes naše území. Víš o čem mluvím. Možná nás nemine

ani partyzánský boj, proto se k tobě obracím jako k nastávající hlavě našich rodin. Založil jsem svůj život na vstupu do Masarykovy legie, která byla ve válce i míru odpovědná za svou zemi. Zavázal jsem se bránit republiku se zbraní v ruce a můj boj může skončit jedině vítězstvím, pokud se ho dožiji.

V prosbě, se kterou se na Tebe obracím, vycházím z toho, že Tvůj životní úkol je jiný. Nemohu nevzpomenout, jak ses při naší cestě po hřebenech Roháčů tázal sám sebe, zda by ses stal legionářem. Odpovídal jsi, že bys aktivně nepřeběhl, neb bys nemohl nechat v nejistotě a bez pomoci bábinku a Aničku. Prosím Tě, abys u tohoto svého rozhodnutí setrval a abys měl v péči i moji rodinu, kdybych od ní měl být trvale vzdálen. Děti Tě milují a bude-li to třeba, jistě jim budeš dobrým vychovatelem a rádcem. V tomto na Tebe plně spoléhám a vkládám v Tebe svou důvěru. Anička potřebuje životní oporu, kterou jí už bábinka poskytnout nemůže, Jurka má nerozvážené, byť dobré srdce a Drahuška je dosud holčička. Nad to závisí na Tobě Tvá rodina, kterou Ti nijak neradím ukracovat, a Mášini rodiče. Budeš-li rozhodovat ve věci své angažovanosti v nastávajícím boji, přimlouvám se za to, abys tuto čest přenechal jiným a pěstoval setbu pro poválečné časy. Čekají nás dlouhé krušné doby. Československý národ už ale z mapy nikdo nevymaže. To je jediný výsledek dvacetiletého budování státu, na který nám lze spoléhati.

Nazdar a Bůh s námi. Tvůj švagr Čeněk

Říjen 1940, Alův deník

Jako blesk z čistého nebe přišel telegram, že byl zatčen Čeněk Hajda. Jel jsem hned za Aničkou. Snad jsem je trochu potěšil a Aničce pomohl s úředními záležitostmi. Dle jejího vzezření jsem soudil, že ve své absolutní důvěře v Čenka myslila, že se mu nic nemůže stát. Jedno velké zatýkání je již minulo, snad si myslela, že je dobře zakonspirován. Je dílem šokovaná, dílem nevěří, že by Čenka mohli skutečně odsoudit. Zradou a neopatrností byla odkryta celá síť odbojového hnutí Obrana národa a jsem nyní rád, že když mě přišli verbovat, Čeněk se proti tomu postavil. Možná také neměl důvěru v mou statečnost a pevné nervy. Měl konec konců pravdu.

Srpen 1941, Landsberg, Čeněk píše ženě

Moje nejmilejší Aničko,

píši Vám ze svého nového bydliště. Je to pěkné město typu horských lázní, pokud jsem mohl vidět za pochodu z nádraží. Věznice podobá se hradu a dostal jsem celu na severovýchod, takže mám dopoledne sluníčko. V každé cele je dřevěný křížek. Hned je vidět, že jsme v Horních Bavořích. Nejezdí za mnou, protože zde nemají tlumočníka a museli bychom se bavit německy, což je pro Tebe obtížné. Zachovej prosím klid a jasnou mysl.

V Českomoravské bance předplácel jsem si vždy čtvrtinu losu třídní loterie. Prosím Tě, objednej ji zase a to sudé číslo s dvojkou na konci. Budeš-li na zahrádku potřebovat hnůj, obrať se na cestáře v Dobrovského ulici, kde jsem jej kupoval. Nezapomeň rovněž koupit patnáct kilo superfosfátu nebo Thomayerovy moučky.

Tvůj Čeněk

duben 1942, Berlin, Čeněk píše ženě

Moje nejdražší a nejmilejší Aničko,

Včera celý den trvalo hlavní přelíčení. Rozsudek byl vynesena večer a byl jsem odsouzen na osm let do káznice. Tak je můj osud vyřešen a nastává údobí duševního klidu. Prosím Vás, abyste svůj osud, do něhož jsem Vás uvrhl svým jednáním, nesli statečně a s pevnou vírou v budoucí spravedlnost. Doufám, že se k Vám vrátím, abych Vám mohl vynahradit všechno utrpení, které jsem Vám způsobil. Vězte, že ve světě zuří válečná lítice a mnozí lidé nevinní jsou na tom hůře než Vy. Buďme vděční za léta šťastného života rodinného. Ber to, Aničko tak, že je mi trest vyměřen v rozsahu studia na gymnasiu. Primu už mám za sebou.

Váš milující Čeněk

duben 1942, matka píše Alovi

Drahý synečku,

Tvoje slova útěchy jsou nám drahá v našem soužení. Tvoje dobré srdce je mi jedinou oporou. Anička nese Čenkovu odsouzení trpělivě, je to však řada let, a kdyby to měl člověk uvážít, musel by zešítet. Děti to nedovedou ani spočítat, jak dlouho bude milovaný tata pryč. Zdali se ho já při svém věku ještě dočkám? Vždyť mě ctil a měl rád jako vlastní matku.

Dostali jsme výpověď ze služebního bytu již soudně potvrzenou, neb skrze Čenka nevztahuje se na nás ochrana nájemníků. Anička hledala něco pokud možno v okolí, ale volných bytů je málo. Jsou sice nějaké po Židech, ale o ně mají zájem němečtí důstojníci a také sem mají přijet němečtí herci a chtějí je tu nastálo ubytovat. Teď zrovna šla Anička vyjednávat, tak se jen modlím, abychom i z této svízele vyvázli. Penzi po Čenkovi Anička opět nedostala a pošťák přiznal, že poukázku již zaslanou musel vrátit. Nemáme teď kromě mé penze žádného příjmu a prosíme všechny příbuzné o malý měsíční příspěvek. Přišel také nějaký neznámý pán s kufrem, až jsem se lekla, co to zase značí. Říkal, že na jméno nezáleží, že je od pana Kremera a ten kufr je náš. Ani dál nešel, hned se otočil a pryč. V kufru bylo uzené, pytlík mouky, fazole, křížaly, perník a všelijakého živobytí. Jozéfkovi ještě poděkuji, ale poděkuj mu též. Ještě že dobří lidé nevymřeli.

Líbá bábinka

srpen 1942, Svaz důstojníků Anně Hajdové

Milostivá paní,

informovali jsme se u penzijní likvidatury na okolnosti zastavení Vám výplaty již snížené penze za Vašeho manžela. Stalo se tak z důvodu jeho odsouzení do káznice dle přiloženého zákona. Znalost tohoto zákona se předpokládá, proto Vám nebylo zasláno vyrozumění. Doporučujeme Vám, abyste nečekala na oficiální oznámení a ihned si podala na ministerstvu hospodářství a práce žádost o přiznání příspěvku na výživu dle uvedeného vzoru. Je třeba přiložit: křestní listy vyživovaných osob, doklad o studiu, potvrzení o neschopnosti pracovat, vysvědčení o zachovalosti, kopii rozsudku, oddací list, potvrzení o árijském původu, potvrzení farního úřadu o nepřetržitém manželství, potvrzení městského úřadu o tom, že nejste zaměstnaná, osvědčení protektorátní příslušnosti, vysvědčení o nemajetnosti a domovský list.

býv. čs. kpt. Arnošt Kapr, Podpůrný svaz býv. čs. důstojníků

leden 1943 sestra píše Alovi

Drahý bratříčku,

zde je má slíbená zpráva o návštěvě u Čenka. Nastoupili jsme se synem v Olomouci o jedenácté v noci na vlak do Breslau. Tam jsme byli ráno a přestoupili na vláček do Wohlau. Jurka trochu spal, ale já jsem samou nervozitou a těšením nemohla. V hospodě jsme se trochu upravili a o osmé se vydali k bráně ústavu. Tam nás moc freundlich nepřivítali. Samé zákazy a nařízení, a když se za námi mříže zavřely, dušička nám dočista poklesla. Ale konečně jsme se s tatouškem shledali a měli jsme všichni takovou radost, že jsme docela zapomněli, kde jsme. Tata nevypadal zle, jen tak celý zhubl a zbělal, ale drží se stále rovně. Zdálo se mi, že všechny síly soustředil na to, aby si udržel morálku, jak on říká, a že ho to stravuje kousek po kousku, jaksi zevnitř. Rysy měl ostřejší, jak mu tváře opadly, a oči se zvětšily. Chvilí byl opravdu hodně pohnut, ale ovládal se, vždyť ho znáš. Mohl na Jurkovi oči nechat, jaký je z něj chlapík. Dva roky se neviděli.

Půl hodiny nás nechali mluvit, ale obejmout jsem ho nesměla. Nemohli jsme mu nic dát, ani jídlo, ani kartáček na zuby, natož papuče. Dožadovala jsem se velitele, ale s tím je prý naprosto vyloučeno mluvit. Zdráhala jsem se odejít, ale vyvedli mě za loket před bránu a zabouchli. Polkla jsem slzy šli jsme zpět na nádraží. Ach, jak je hrozné být takto bezmocná, nechat ho tam mezi těmi chladnými šedými zdmi a nelidskými strážnými, kteří neznají soucitu!

Foukal ledový vítr, byli jsme nevyspalí a Landsberg byl jak po vymření. Ve vlaku se netopilo, ale byli jsme tak unavení, že jsme usnuli. Budilo nás však vyvolávání zastávek a vojenské kontroly a mně se do toho mísil nějaký sen o Čenkovi, pořád dokola, vedl si mě jako nevěstu do pevnosti v Landsberku, kde byl velitelem, ale ve vrátnici mu nasadili pouta, já jsem křičela na vojáky, že je jejich velitel, ale oni nerozuměli, vedli jej do cely a já jsem stála na věžeňském dvoře ve svatebních šatech úplně zoufalá.

Tvoje Anička

Březen 1943, matka píše Alovi

Drahý synečku,

Kolem Jurkova nuceného nasazení jsou pořád nějaké dohady, protože již tři hoši z jeho třídy byli posláni do Letova na práci, ani je maturitu nenechali udělat. To je, synečku, jako s Vámi, když Vás posílali do války. Jurka to bere dost klidně, že prý se stejně nic neví, a má tak dobře.

Má zas Anička starost, že jí od Zemského úřadu přišlo, že má zaplatiti jakýchsi triadvacet tisíc. Chtějí snad zpět důchod, který za Čenka nějakou dobu vypláceli? Či to jsou soudní výlohy a náklady za jeho uvěznění? Anička se bojí optat a paní Ždímalová radí nechat být. Co Ty bys radil? Aby toho nebylo málo, dozvěděli jsme se, že na rodiny provinilých se nevztahuje náhrada bydlení. Tož po tom, co jsme celý byt upravily, mohou nás klidně vystěhovat na ulici. Ale pan domácí se dušoval, že to by neudělál.

Líbá Vás všechny matička

Březen 1943, Al píše sestře

Milá Aničko,

radím totéž, co paní Ždímalová. Jestli budou chtít nějaké peníze, však se zas ozvou. A netrap se tím. V této době nelze předvídat, co úřady udělají, tož to budeme řešit, až to přijde. Však my si s tím nějak poradíme, nevěš hlavu.

Tvůj Al.

Září 1943, Praha, přítel píše Alovi

Milý příteli,

V záležitosti Tvé paní sestry sděluji, že důchod po manželovi jí má být poskytnut jen v případě, že se prokáže její pracovní neschopnost nebo nemožnost pracovního nasazení Tvého synovce Jiřího, který by byl za tímto účelem uvolněn ze školy. S náhradou za dosud zadržovaný důchod rovněž nelze počítat. Vše se zdrželo kvůli opětovnému prošetřování pracovní nezpůsobilosti Tvé paní sestry na úřadu práce v Olomouci. Protože by se tato zpráva mohla dlouho zdržet, doporučuji, aby si ji paní sestra vyzvedla osobně a do Prahy ji poslala. Hlavně nesmí říci, že je to na mé upozornění, protože podobné pokyny a rady se nesmějí dávat. Potvrzení o nepřetržitosti manželství není nutnou podmínkou podání žádosti o důchod, ostatně sám nevím, co to je. Po předložení zbývajících dokladů by měla být celá záležitost konečně vyřízena. Dovoluj si Tě však upozornit, že žádost o důchod může mít ten dopad, že Tvůj synovec bude pracovní nasazen a bude pak veden jako živitel rodiny a nárok na důchod zanikne. Doporučuji Ti proto, aby začal pracovat na nějakém chronickém neduhu a aby začal preventivně navštěvovat nějakého lékaře.

Zdraví M.

říjen 1943, manželka píše Čenkovi

Náš milovaný Čeňku,

je krásná slunná podzimní neděle, všichni jsou venku a tak mám čas Ti v klidu napsat. Ještě vzpomínám na návštěvu u Ala, jak se nám tam dobře vedlo a jak jsem okřála bratříčkovou pozorností a jeho nezdolným humorem, který z něj nutkavě vyřází, ať je jakkoli smuten. Je jejich dům takový ostrov v bouři. Díky zahrádce a malému hospodářství jsme ani nepocitovali tu válečnou nouzi.

Dnes se v oktávě vyptával pan ředitel, co si kdo vybral za budoucí povolání. Jurka se pevně rozhodl pro chemii k velké radosti Alenkové, vždyť chemie je jeho koníček a láska. Praktická Máša říká, že je to moc dobře vyvoleno, protože se alespoň zužitkují ty knihy, kterých je plný dům. Škoda, že Drahuška nechce pěstovat svůj hudební talent.

Tak někdy pociťuji stesk po mladých létech, že jsme jich nedovedli dosti využít. Vždy, když sedím u těch nových kamen a donekonečna přešívám a přepletám oblečení na děti, vzpomínám na vyjížděky kočárem v Banské Bystrici, jak ti to slušelo na koni, jakýs byl dobrý tanečník a na ty fialkové šaty, o kterých jsi říkal, že jsou jako pozdrav jara. To jsme čekali Jurku a já tě trápila slzami pro nic za nic.

Zdraví Anička

Listopad 1943, Kassel, Čeněk píše ženě

Moje nejmilejší Aničko,

dostal jsem horečku a vyvinul se z toho zánět pohrudnice. Lékař mi z prostoru mezi plícemi a pohrudnicí odebral více než litr vody a pak se to začalo zlepšovat. Zdá se však, že nemoc bude vleklá. V noci jsme zažili bombardování, ale nikdo nebyl zabit. Zuřil však oheň a škody jsou velké. Byli jsme celé tři dny zavření ve studeném sklepě, tak mi to moc neposloužilo. Těšil jsem se na Váš dopis, ale pošta i nádraží docela vyhořely, asi i se zprávou od Vás.

Byl jsem kvalifikován jako těžce nemocný a dostal jsem proto řez bábovky, kterou jste mi poslali před měsícem. Prosím Tě ještě o jednu zásilku a uvidíme, jestli to dojde. Prosím o med, povidla a špek. Dej prosím Jurkovi z mé garderoby cokoli se mu bude hodit. Jsem dnes stejně o celá čtyři kila lehčí než on, mladíček, jen by to na mně viselo.

Zdá se, že i Olomouc bude bombardována. Schovej proto nějaké věci u bývalých sousedů na Letné, tam bude bezpečněji. Při bombardování neopomeňte otevřít okna a nestačíte-li se schovat do sklepa, obložte se matracemi, neboť zde byla nejhroznější zranění z létajících střepin skla.

S Jurkovou volbou povolání souhlasím. Drahuška ještě uvidí, co bude chtít dělat, ale je-li její hudební talent skutečně tak výrazný, bylo by škoda jej nechat ležet ladem. Mohla by si po konservatoři udělat ještě nějaký praktický kurs a byla by pak vybavena pro umění i pro život. Stejně se nejspíš vdá a do práce nebude choditi, tak proč nerozvinout tuto její schopnost, nemusí se dát hned na dráhu virtuosky, to všechno je ještě otevřené.

O povolení k zaslání léků je prý nutno žádat hlavního lékaře, adresa je Kassel, Grassweg 12, snad Vám povolí alespoň zásilku vitaminů.

Váš Čeněk

Prosinec 1943, vězeňský ošetřovatel Anně Hajdové

Milostivá paní,

na Váš dopis z 2. prosince nemám bohužel žádané odpovědi. Adresa Vámi udaná totiž neexistuje. Blízko trestnice sice je ulice jménem Grassweg či Auf dem Grass, ale nemá číslo 12. Žádné budovy trestnice tam nejsou, tím méně lazaret. Nezvěděl jsem ani jméno lékaře Vašeho pana manžela, takže Vám doporučuji napsati přímo na ředitelství věznice s poznámkou: k rukám šéflékaře. Mohu Vám jen říci, že exsudativní zánět pohrudnice není choroba, která by byla spojena s nebezpečím života a léčba vitaminy je bezpředmětná.

Podpis nečitelný

Únor 1944, Alův deník

Po celodenní práci v ústavu klidný večer doma. Jako blesk z čistého nebe telegram, že Čeněk v Kasselu zemřel.

Únor 1944, matka píše Alovi

Drahý synečku,

nemůžeme Ti býti dost vděčné, žes přijel ihned obdržev telegram o Čenkově smrti. Víš, jak nás to ranilo. Ondulka je stále jako bez duše. A těch holátek je člověku líto. Kdepak by si Jurka před rokem myslel, že vidí tatínka naposled. A Dráža? Bezmála před čtyřmi lety na ni mával z lešení. Anička říkala, že jsme hleděli vstříc budoucnosti, jako se daleko hledí v hanáckých polích. Zdálo se, že náš tata přichází, a pak byla najednou cesta prázdná.

Tož máme stále návštěvy a záplavu pošty. Teprve nyní člověk vidí, jak byl Čeněk oblíben, každý jej tolik lituje a nejhůře nám je, když pro něj muži pláčí. Označení stále ještě rozesíláme, protože Jurka s ním byl v tiskárně, ale oni ho poslali k censorovi. Ten pravil, že smuteční označení úmrtí trestanců se pro nedostatek papíru nepovolují, a tak Jurka sedí u psacího stroje a píše jedno za druhým. Odškrťává si adresy a předepisuje obálky s poděkováním. Víš, jaký je on systematický a pořádný. Tata by z něho měl radost.

Od paní Mikovské přišlo tisíc korun, od Mohrbacherových taky tisícovka, od Boženky pět set. Prý je to místo věnce. Taky jsme od nějakého pana Otty Kiliana dostali tři kila soleného hovězího. Kdo to může být?

Peníze tento měsíc neposílej, máme dosti. I fůru dřeva jsme zadarmo dostali a povozník nesměl říci od koho, a pytel sadbových brambor na jaro od Kremera.

Líbá matička

Listopad 1944, Jablonné nad Orlicí, Ladislav Filip Anně Hajdové

Milostivá paní,

mám za povinnost podat Vám zprávu o Vašem zvěčnělém panu manželovi, ježto jsem se nyní vrátil z dvouletého pobytu v německých věznicích, z toho rok v Kasselu. Byl již v lazaretu, když jsem tam přišel se zápallem plic. Váš pan manžel ležel tam s chorými ledvinami, zánětem pohrudnice a s exsudatem z podvýživy. Jeho zdravotní stav se z počátku zlepšil. Vstával k jídlu ke společnému stolu a sedával často na mé posteli, abychom si mohli v klidu česky pohovořit, neboť v cele s námi bylo ještě pět Němců. Léků nebylo, a tak dostával jako já jen salicylové a bromové tabletky. Jednou za týden přišel kalifaktor natřít mu hrud' a záda jódovou tinkturou, ale to k ničemu nebylo. Lékař procházel lazaretem dvakrát v týdnu a když se mu řeklo, že je to lepší, byl rád a pokračoval dál.

Pacienti byli odkázáni sami na sebe, ošetřovatelů nebylo a dozorci si nemocných nevšíмали. Dostávali jsme stejnou stravu jako ostatní, jen obden měli jsme přilepšení osminkou sbíraného mléka a půl litrem kaše. Jinak jen samé polévky a Eintopf z bramborů, řepy a zeleninové natě, někdy též z bobů, hrachu nebo pelušky. Za tohoto stavu jsme měli stále hlad a žaludek si doplňovali vodou. Vašemu p. manželovi otékaly z toho nohy. Chtěl to rozchodit a pochodoval v cele kolem stolu, ale otok mu stoupal dále do těla. Lékař doporučil mu nejíst tolik vodové polévky, ale chleba více nedostal. Koncem ledna se jeho zdravotní stav zhoršil, míval horečku a často ze spánku mluvil. Pátého února byla k obědu bobová polévka, kterou on velice rád, a snědl ji všechnu. Pak usnul, probudil se odpoledne a když si všiml, jak je oteklý, chtěl to rozchodit, ale byl tak slabý, že zakopával. Pomohl jsem mu pak nahoru na jeho palandu a zase usnul. K večeri se již neprobudil, ačkoli jsme s ním třáslí a v sedm hodin večer začal těžce oddychovat. Seděl jsem u něho až do osmi, kdy jeho srdce krizi nepřekřálo a v klidu ustálo. Když ho v deset hodin v noci odnášeli na nosítkách, byl v obličejí k nepoznání oteklý.

Jeho tělo v obyčejné dřevěné rakvi je pochováno na Wehlheidském hřbitově a na křížku je označené jménem. Mnoho lidí tam umírá a hlavně s českou inteligencí se nikdo nemazlí. Kruté jest, že nás zařadili mezi pravé zločince, vrahy, lupiče, kasaře, žháře a lidské vyvrhele. Takovým se dává ještě přednost tím, že mají lehčí práce v kuchyni, na chodbách a jinde, kde se najedí. Veřejnost se o tom nesmí informovat, proto Vás prosím, abyste moje sdělení považovali čistě za soukromé, protože bych se nerad znovu dostal na ta místa utrpení. Budete-li se po válce domáhat odškodnění, jsem Vám samozřejmě se svou svědeckou výpovědí k dispozici.

Ladislav Filip

Květen 1945, Moravské Budějovice, Jan Indra Anně Hajdové

Vážená paní,

dovolte mi, abych Vám napsal několik řádků. Je již pozdě vyjadřovati Vám soustrast a nechci již jít Vaše rány. Chci Vám napsati, že my, druhové Vašeho manžela, na něho nezapomínáme.

Poznali jsme se již ve Wohlau, kde při půlhodinových procházkách se snažil dostat se blíže ke mně. Stali jsme se pak mlčenlivými druhy a čekávali jsme na sebe při procházkách, čímž jsme si vysloužili několik kázeňských trestů. Pak jsme spolu jeli v jednom transportu do Kasselu a několik dní jsme byli na jedné cele, takže jsme se konečně seznámili. Poznali jsme se dobře, takže Vás znám z vyprávění, i celou Vaši rodinu.

Já jsem byl v prádelně, zatímco jeho jako důstojníka posílali na nejtěžší práci. Byl již tehdy hodně vyhublý, jinak však zdrav a obdivuhodné mysli. Každé ráno se tím litrem vody, který jsme fasovali, do půli těla umyl, udělal několik prostocviků a s dobrou náladou šel vstříc novému dni. Plánovali jsme si, co budeme dělat po válce, a on se na Vás velmi těšil.

Měl jsem právě službu ve skladišti, když přinesli jeho věci. Bylo mi to jasné. Smrt byla u nás denní návštěvnící a už jsme se jí ani nelekali. Jen mi bylo nevýslovně smutno, když jsem balil jeho pruhožený kabát a Vaše dopisy s fotografiemi. V bibli byl schován dopis na rozloučenou, ale nepodařilo se mi jej propašovat do zásilky, ve které Vám vraceli jeho věci.

Přijměte prosím, milostivá paní, mé upřímné pozdravy a projev hluboké úcty, neboť mi nikdy nevymizí z paměti tichá statečnost vašeho pana chotě.

Vám oddaný Jan Indra

Březen 1947, Ministerstvo obrany Anně Hajdové

Osobní věstník ministerstva národní obrany č. 20. In Memoriam povýšení byli dekretem presidenta republiky ze dne 19. února 1947 ... plukovník pěchoty Čeněk Hajda na brigádního generála s účinností od 28. října 1944 ...

armádní generál Ludvík Svoboda, ministr národní obrany v.r.

Září 1948, Ministerstvo obrany Anně Hajdové

Nález: Komise důchodová rozhodla ve věci vdovy po brigádním generálu Anny Hajdové takto: Jmenované se snižuje zaopatřovací důchod z 6022 Kčs na částku 700 Kčs měsíčně.

Uvedeným výnosem bylo provedeno snížení důchodu s odůvodněním, že jmenovaná je vdovou po horlivém služebníku dřívějšího kapitalistického řádu a dosud svým jednáním projevuje nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení a že se staví záporně k budovatelskému úsilí pracujícího lidu a k socialistické výstavbě naší vlasti. Byl jí proto zastaven důchod, který byl předmětem dědictví po manželovi, a přiznán sociální důchod. Opatření bylo provedeno podle § 2 El. dař. č. 22/1948. Toto rozhodnutí je bez odvolání.

Podplukovník justice dr. Jaromír Stryhal